

CESTA K CHRISTOLOGII OČIMA P. POKORNÉHO

Petr Pokorný, Jesus in the Eyes of His Followers. Newly Discovered Manuscripts and Old Christian Confessions. Bibal Press, North Richland Hills (Texas, USA) 1998.

S odstupem třinácti let se prof. Pokorný znovu v monografické práci vyjádřil k jednomu z ústředních témat novozákonní teologie, utváření christologických vyznání v rané církvi. V celkovém výsledku jde jistě o *remake* jeho původní teze: christologie vzkříšení se velmi brzy prosadila jako základní a nejpříměřenější vyjádření Ježíšova významu, vycházející z velikonoční události. Od první knihy (Vznik christologie, německy v r. 1985, česky 1988) se tato druhá ovšem v mnohém ohledu liší. Rozdíl je už v rozsahu a způsobu podání – nové pojednání vyšlo v americké knižnici „The Dead Sea Scrolls & Christian Origins Library“, která mívá k širšímu okruhu čtenářů, takže kniha je stručnější a poněkud populárněji psaná, nemá rejstřík, zato je připojen výkladový slovníček odborných termínů a do textu vložena obrazová příloha; poznámky ani seznam odborné literatury ovšem nechybí, jsou uvedeny na konci. Je také zřejmé, že vzhledem k tomuto zaměření stojí otázka po „vzniku christologie“ v pozadí hlavního zájmu, jímž je zprostředkovat čtenářům pohled na Ježíše v kritické teologii. Dále je při výkladu věnováno více pozornosti nekanonickým pramenům (jako jsou kumránské svitky, rukopisy z Nag Hammádí ap.), jak tomu chce tématické zaměření edice. A konečně – autor reaguje také na nové podněty, které se v uplynulém desetiletí v novozákonní biblistice objevily, zejména na pojetí počátků křesťanství předkládané zvláště americkými neo-li-

berálními badateli (J. D. Crossan, B. L. Mack, M.J. Borg, v Německu G. Lüdemann).

Výklad je rozložen do tří hlavních kapitol. První zakresluje souřadnice problému. Přibližuje čtenáři obsah pojmu christologie a představuje „formulí víry“ (1K 15,3b–5), jakožto již rozvinutou a pečlivě strukturovanou výpověď prvních křesťanů o významu Ježíše z Nazareta. V podtitulku je tu uvedena základní otázka, na kterou další výklad hledá odpověď: je zmíněná formule jen „vzorkem jedné z christologií, nebo ohniskem spění k integraci christologie?“ Pokorného výklad ukazuje k druhé možnosti. Úvodní kapitola podává ještě stručný přehled dějin bádání o Ježíši od Reimara k současným přístupům literárním a metodickou poznámku, v níž k běžně užívaným kritériím pro zjištění historické vrstvy v dokumentech o Ježíšovi (kritérium dvou nezávislých svědků, dissimilarity a koherence) připojuje zdůvodnění nezanedbatelné role svědectví, na které jsme odkázáni v případě vzkříšení, události historicky nedosažitelné, a přece pro Ježíšův význam klíčové. Tím je již naznačeno rozvržení látky na dva základní zdroje christologie: Ježíšova osobnost a pozemské působení („historický Ježíš“) a událost vzkříšení („povelikonoční Ježíš“). Pokorný se snaží postihnout vlastní přínos obou těchto okruhů a každému věnuje jednu z následujících kapitol.

Druhá kapitola („Jesus“) sleduje, jak se Ježíšův obraz zrcadlil z jeho slov a či-

nů i z představ, které mohl mít o svém poslání sám a které vzbuzoval mezi těmi, s nimiž se setkával. Zabývá se nejprve specifickým obsahem Ježíšova kázání (metafora království Božího, požadavek milování nepřátel), dále sleduje prorocké rysy jeho působení (srovnání s postavou kumránského „Učitele spravedlnosti“ a s Janem Křtitelem, symbolické činy, uzdravování, svrchovaný vztah k Zákonu a k chrámu) a motivy mesiášské (otázka mesiášských představ, evangelia jako pojmu pro mesiášské kázání, označení „Syn člověka“ a davidovské motivy, smrt na kříži). Ukazuje zřetelně, že rozmanitost představ a vyjádření Ježíšova významu má své kořeny už v působení pozemského Ježíše samotného. Ježíš své poslání nepodřizoval nějakému (třeba již předem danému) konceptu, neváhal ovšem navazovat na existující představy a očekávání, avšak také je přeznačoval a pokračoval.

Ve třetí kapitole („Christology“) se Pokorný přibližuje ke skutečnosti vzkříšení ve shodě s metodickou zásadou, kterou předeslal: u svědectví je možno kriticky zkoumat jeho autenticitu, ale ob stojí-li, je třeba je brát vážně. Postup tážení po povaze a smyslu velikonoční události tedy musí začít „zkoumáním těch prvků raně křesťanské historie a teologie, které by mohly velikonoce relativizovat a jít mimo ně“ (53). Sem patří christologie Ježíšovy zástupné oběti, k jejíž srozumitelnosti vystačí Ježíšova smrt, christologie Syna člověka, která se může upínat pouze k budoucnostnímu apokalyptickému očekávání „příchodu v moci“, a christologie vtělené Moudrosti, soustředěná pouze na Ježíšovu zvěst. U všech těchto christologií je ovšem patrné, že christologii

vzkříšení nejen nevyklučují, ale naopak předpokládají jakousi výraznou událost, která je evokovala: „raně křesťanské christologie se ‚chovají‘ jako systém složený z rozmanitých součástí (subsystémů), které různými způsoby odrážejí jeden mocný impuls“ (58). Tím si Pokorný vytváří předpoklady k nastínění jednotlivých christologických tradic (či motivů) v perspektivě, která je podle něj patřičná: v jakési reliktuře je předkládá jako rozmanitá vyjádření velikonoční události. Postupuje přitom velmi obezřetně a ač nikoli výslovně, přece zřetelně rozlišuje mezi christologií vzkříšení a událostí vzkříšení. To, že velikonoční událost je jakýmsi uzlem z něhož vycházejí christologická pojetí, ať už jako přetavení předvelikonočních představ, nebo i nové nasazení, neznamená, že by christologie vzkříšení musela být u kořene všech těchto pojetí. Byla s nimi však postupně kombinována a působila jejich vzájemnou integraci. Tento proces sleduje Pokorný nejprve na předkanonických vrstvách Nového zákona, které lze izolovat – christologických titulech (Kristus, Syn člověka, Pán, Syn Boží) a literárních celcích (pramen Q a pašijní příběh), posléze na literárních a teologických okruzích dochovaných v kánonu (Pavel, Marek, Lukáš, Jan).

Velmi zhuštěný styl podání působí, že tato rozsahem nevelká kniha je velmi podnětnou, někdy i dosti náročnou četbou, rozhodně nepatří mezi knihy, které lze odložit po prvním přečtení. Přináší jednak ucelenou, metodicky jasnou koncepci přístupu k problému novozákonní christologie, kterou jsem se v hrubých rysech pokusil popsat, jednak také množství konkrétních postřehů k jednotlivým detailním otázkám. V nich

je ovšem někde nutně stručná až k heslovitosti a okolo nich se také probouzejí další otázky. Lze se například ptát po přesnějším zakreslení předložené představy do souřadnic sociologických a chronologických: do jaké míry (a jak dlouho?) mohly být nositeli jednotlivých christologických motivů samostatné skupiny Ježíšových vyznavačů, jak

(a zda) souvisí apokalyptický původ christologie vzkříšení s apokalyptikou předvelikonočního Ježíše, či do jaké míry lze pokládat christologii zástupné oběti za samostatnou, na vzkříšení snad nezávislou interpretaci ukřižování. Takové otázky však jen dokreslují závažnost a přesvědčivost celkového Pokorného pohledu.

Jan Roskovec

KOMPENDIUM LITURGICKÉHO ROKU

Adolf Adam: Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe. Přel. Lucie Kolářová, Václav Konzal, Pavel Kouba. Vyšehrad, Praha 1998. 325 stran.

Známy německý katolický liturgik podává ve své knize, poprvé vydané roku 1979, výklad liturgického roku ve světle liturgické reformy 2. vatikánského koncilu, způsobem přístupným i neodborníkovi, ale dostatečně odborným pro studenta teologie; kniha je tudíž jak učebnicí, tak příručkou liturgické osvěty pro angažované členy církve i pro kulturní veřejnost.

Proti podezření, že liturgický rok fixuje (přírodní) cyklické pojetí času, navrhuje autor *srovnání se stoupajícími závitěmi šroubu nebo spirálou, které se po jednom otočení octnou o kus výš nad výchozím bodem – stoupání vstříc Kristu* (38), přičemž toho „stoupání“ chápe především kvalitativně, jako hlubší vrůstání jednotlivce i věřící obce do společenství s Kristem. Podrobnější výklad o důvodech, jež vedly k ročnímu cyklu svátků, nahrazuje autor v 1. kapitole náznakovým poukazem k řádu stvoření s jeho časovými rytmy (17n). Autorův výklad lze doplnit christo-

logickým zřetelem: Jsou-li základem křesťanského liturgického roku „velikonoce“, pak se jejich slavení nevztahuje k nadčasové ideji, nýbrž k události, jež se stala v reálném čase, takže její „výročí“ lze (ať jakkoli) výpočetně určit.

Kapitola 2 uvádí stručně přehled židovských svátků a počínaje kapitolou 3 se již autor věnuje křesťanskému liturgickému roku; jeho srdcem je *velikonoční tajemství* (kap. 3), jehož *prvotní slavnost* je neděle (kap. 4), později promítnutá do ročního cyklu *velikonoce* (kap. 5); *vánoce a jejich sváteční okruh* jsou obsahem kap. 6 a *liturgickému mezidobí* (tj. týdny mezi Zjevením Páně a Popeleční středou plus týdny mezi Pondělím svatodušním až po počátek adventu) je věnována kap. 7. V obojím svátečním okruhu včetně liturgického mezidobí (temporál) je určující „tajemství vykoupení“; katolický liturgický rok zná však i druhou polohu: *sanctorál – svátky svatých* (kap. 8), která se promítá zejména též do *denní modlitby*